

УДК 139.138

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

ВЛАСОВА І., аспірант Київського національного економічного
університету ім. Вадима Гетьмана

Світова економіка початку ХХІ ст. характеризується кардинальними змінами у визначенні напрямів економічного прогресу. Сьогодні основні акценти переміщуються на завдання прискореного інноваційного розвитку, переходу до економіки, що базується на знаннях. Саме інноваційний шлях розвитку економіки забезпечує оновлення технологій, товарів і послуг, ефективне використання науково-технічного потенціалу і стимулювання його підвищення. Сфера нових технологій характеризується значним попитом на фінансові ресурси. Особливої гостроти ця проблема набуває в Україні. Для її вирішення доцільно використовувати досвід розвинених країн світу.

Типовим прикладом є США, де законодавчо визначено, що пенсійні фонди повинні інвестувати принаймні 15 % доходів у практичну економічну діяльність, це створює умови для потужного фінансування венчурних фондів [1, с. 34].

У розвинених країнах прямі державні витрати на наукові інноваційні проекти становлять 1.6–3.7 % від ВВП, що відображено у таблиці:

Країни	Витрати на науку	
	% від ВВП	на душу населення, доларів США
Швеція	3.70	773.8
Японія	3.06	731.3
США	2.84	842.3
Корейська Республіка	2.52	365.1
Німеччина	2.29	527.4
Франція	2.18	461.6
Велика Британія	1.83	397.7
Канада	1.61	406.8

Радою Європи на засіданні в Барселоні [6] було вирішено до 2010 р. збільшити загальний рівень інвестицій у сферу досліджень до 3 % від ВВП, при цьому дві третини від цих витрат мають бути приватними.

Це дозволить європейським країнам наздогнати за інноваційним рівнем економіки головних конкурентів – США та Японію. Таким чином, у розвинених країнах усвідомлюється залежність інноваційного розвитку економіки від обсягів витрат на дослідження і розробки (ДІР).

Крім прямого державного фінансування в розвинених країнах використовується цілий арсенал методів і фінансово-кредитних інструментів для підтримки інноваційного напрямку розвитку економіки. Ефективною формою такого спрямування стало *гарантування державою позик*.

У ФРН ще у 1948 р. було створено Банк кредитних гарантій для управління грошовими коштами, які надійшли за планом Маршала на відновлення Європи. Сьогодні цей банк є одним із провідних у Німеччині й об'єднує 24 регіональні установи. За час існування ця система надала малим і середнім підприємствам понад 100 тис. гарантій на загальну суму 10 млрд марок. Завдяки гарантіям реалізовано комерційних кредитів, лізингових контрактів і венчурного фінансування на суму 14 млрд марок [7, с. 18].

У Канаді діє понад 200 місцевих центрів розвитку, які гарантують повернення позик малими підприємствами в сумі до 75 тис. доларів США. У Франції для гарантування позик малому підприємництву створено спеціальні заклади – товариства взаємного поручительства, діяльність яких спрямовує та координує єдиний державний центр. У Великій Британії діє "Програма гарантованої позики" [7, с. 18].

Ще одним важливим методом фінансової допомоги держави є *пільгове кредитування інноваційного підприємництва*. У Франції поширені два види пільгових позик: позики, які повертають у разі успіху; позики з пільговими процентами. В Японії позики на пільгових умовах з метою стимулювання малих підприємств надають для виконання таких проектів, як розробка нової технології та нових видів продукції; сприяння технічній і виробничій кооперації підприємств малого бізнесу; відродження дрібних підприємств у загальному контексті розвитку економіки окремих регіонів тощо. Наданням фінансової допомоги малим підприємствам в рамках Міністерства зовнішньої торгівлі і промисловості займаються три спеціалізовані установи: Фінансова корпорація малого бізнесу, Національна фінансова корпорація і Банк Соко-Чукин. Фінансова корпорація малого бізнесу на пільгових умовах надає довгострокові позики для розширення основного й обігового капіталу. Крім того, держава (під заставу майна компанії) гарантує приватним банкам своєчасне погашення кредитів, наданих малому бізнесу [8, с. 360].

Використовуються також різноманітні *податкові пільги* щодо стимулювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР). В Японії промислові компанії мають право зменшення податку на прибуток у розмірі 7 % інвестицій у передову техніку та

технології. У Канаді аналогічна знижка коливається від 7 % до 20 %. В Іспанії діють постійні податкові кредити в розмірі 20 % видатків на НДДКР. У Бельгії дозволено зменшувати оподатковуваний прибуток на 13.5 % інвестиційних витрат для малих і середніх компаній і у стовідсотковому обсязі інвестиційних витрат, пов'язаних із нововведеннями для всіх компаній. У Голландії з оподаткованого прибутку можна відраховувати частину інвестиційних витрат – близько 20–25 % [9, с. 38].

Однак варто зазначити, що такі пільги ставлять у різні умови галузі й фірми, внаслідок чого у країнах із розвинутою економікою почали скорочувати податкові пільги з суттєвим зниженням ставок прибуткового оподаткування юридичних осіб.

Провідні позиції у фінансовому забезпеченні інноваційної діяльності в ЄС належать *банківському кредитуванню*. Пояснюється така ситуація, *по-перше*, роллю банків у економічному житті країни; *по-друге*, посиленням фінансової конкуренції банків на відповідних ринкових сегментах; *по-третє*, тим, що європейські комерційні банки здійснюють оперативне переміщення ресурсів між галузями, надаючи високоліквідні ресурси (грошові кошти) потенційним інвесторам.

Кожна країна самостійно обирає співвідношення між масштабами застосування прямих та опосередкованих форм підтримки інноваційної діяльності, зазвичай віддаючи перевагу одній з них. Разом із тим, для всіх країн однаково принциповими є такі два постулати:

- фіскальні преференції не повинні бути дискримінаційними, мати прозорі критерії та процедуру отримання, не надавати штучно конкурентних переваг для окремих підприємств і бути інструментом загальної дії, тобто стимулювати всі підприємства інвестувати у власний інноваційний потенціал;
- надання адресної допомоги окремим підприємствам, чиї проекти можуть мати виняткове значення для економіки чи безпеки країни, має відбуватись лише неподатковим шляхом (державне замовлення, кредити, гранти, прямі інвестиції, фінансові гарантії) і при цьому на основі реалізації програмно-цільового методу.

До фіскальних стимулів також висувається низка вимог, зокрема: простота доступу, низький рівень витрат на адміністрування фіскальних преференцій з боку держави та підприємств, гарантованість отримання стимулів у разі виконання висунутих вимог, стабільність правил.

У кожній країні існують власні механізми, що передбачають надання фіскальних преференцій суб'єктам інноваційної діяльності, однак абсолютна більшість з них зорієнтована на стимулювання здійснення підприємствами приватних "витрат на дослідження та розробки". Прикладом таких механізмів є прискорена амортизація інвестицій (витрат) на устаткування й обладнання, що використовуються для здійснення ДІР [2, с. 81].

Не менш важливими є механізми, пов'язані з податком на прибуток підприємств, які можуть запроваджуватись у вигляді *податкового списання* (зменшення оподаткованого доходу), або *податкового кредиту* (зменшення суми податкового зобов'язання).

В Австрії, Бельгії, Норвегії, Ізраїлі, Іспанії, Італії, Португалії, США, Угорщині запроваджені податкові знижки, обсяг яких визначається як певний відсоток від обсягу витрат підприємства на ДПР у поточному році. При цьому в Угорщині така норма становить 200 %, в Австрії оподаткований прибуток підприємства додатково зменшується ще на 35 % від обсягу витрат на ДПР, що перевищують середній рівень цих витрат за попередні три роки (для останніх ставка складає 25 %) [2, с. 77].

У Канаді, Великій Британії, Ірландії, Туреччині запроваджений податковий кредит, обсяг якого також залежить від обсягів витрат підприємств на ДПР. У Великій Британії цей показник визначається як відсоток від річних витрат підприємства на ДПР і становить 150 % для малих і середніх підприємств та 100 % для великих (в Ірландії – 20 %, Канаді – 10–25 %). У Туреччині сплата 20 % податку з річного прибутку підприємства, якщо ця сума не перевищує річні витрати на ДПР, розподіляється на три роки без нарахування відсотків. У Франції оподатковуваний прибуток підприємства зменшується на 50 % приросту витрат на ДПР до середнього рівня аналогічних витрат за попередні два роки – тобто державою стимулюється лише приріст зазначених витрат.

Підприємство, що не має прибутку в поточному році, не може скористатися таким механізмом. Саме тому в таких країнах, як Австрія, Франція, Португалія, Канада, США дозволяється переносити податковий кредит (списання) на декілька років. Особливо це вигідно для новостворених підприємств, які ще не вийшли на стадію окупності, однак здійснюють інвестиції у ДПР [9, с. 38].

Хоча стимули приросту витрат на ДПР найбільш точно відображають ідею стимулювання, обсягові стимули є простішими в адмініструванні як з боку держави, так і з боку підприємств, що ними користуються. Обсягові стимули дозволяють більш точно прогнозувати вигоду підприємства від їх використання і, відповідно, більш ефективно використовувати цей механізм при плануванні фінансово-господарської діяльності. Це також дозволяє точніше прогнозувати рівень витрат на ДПР та їх динаміку на макроекономічному рівні. Обсягові стимули дозволяють активніше впливати на збільшення загального обсягу витрат на ДПР, що актуально для перехідних економік, де рівень цих витрат є низьким.

На вибір інструментів державного стимулювання інноваційної діяльності суттєво впливає структура національної промисловості та культурні особливості й традиції країни. У країнах, де взаєморозуміння

між промисловими підприємствами та органами державного управління на високому рівні, ризик "помилки при розподілі" бюджетних ресурсів через механізми прямого фінансування є значно нижчим. Найбільш наглядно це ілюструє приклад Фінляндії, де підтримка державою інноваційних процесів полягає, в першу чергу, у вкладанні коштів у розвиток інноваційної інфраструктури та активному використанні програмно-цільових методів при розподілі бюджетних коштів. Як результат, сьогодні за даними Всесвітнього економічного форуму, Фінляндія має одну з найбільш конкурентоспроможних економік і посідає перше місце за результатами розрахунку індексу конкурентоспроможності економіки, друге місце за індексом підприємницької конкурентоспроможності та третє місце за індексом інформаційно-технологічного розвитку [4, с. 225].

Останніми роками велику зацікавленість і водночас чимало суперечок у економістів викликає саме податковий кредит. Існує дві схеми його застосування в країнах ЄС [10, с. 191]. У першому випадку фірма має право зменшувати нарахований податок на прибуток пропорційно розміру витрат на інноваційну діяльність. При встановленій законом знижці у 30 %, компанія дістає можливість зменшити суму податкових зобов'язань на 30 євро із кожних 100 євро, витрачених на конкретний вид інноваційної діяльності. Перевагою податкового кредиту за такою схемою є легкість його застосування, а недоліком – відсутність з боку компаній будь-яких гарантій того, що вони реінвестують кошти, які додатково з'явилися внаслідок застосування податкового кредиту на інноваційну діяльність.

За другою схемою нарахований податок на прибуток зменшується, зважаючи на досягнуте компанією збільшення витрат на окремий вид інноваційної діяльності порівняно з базовим роком або з середнім рівнем за певний період. У такому разі при ставці знижки у розмірі 30 % сума податкових платежів компанії буде зменшена на 30 євро з кожних 100 євро приросту витрат на окремий вид інноваційної діяльності в поточному році. Перевагою застосування такої схеми податкового кредиту є надання ще більших пільг тим компаніям, інноваційна активність яких зростає. Очевидними недоліками є відсутність однозначного розв'язання проблеми вибору рівня витрат, до якого визначається приріст майбутніх витрат, та, як наслідок, ускладнення адміністрування податку на прибуток.

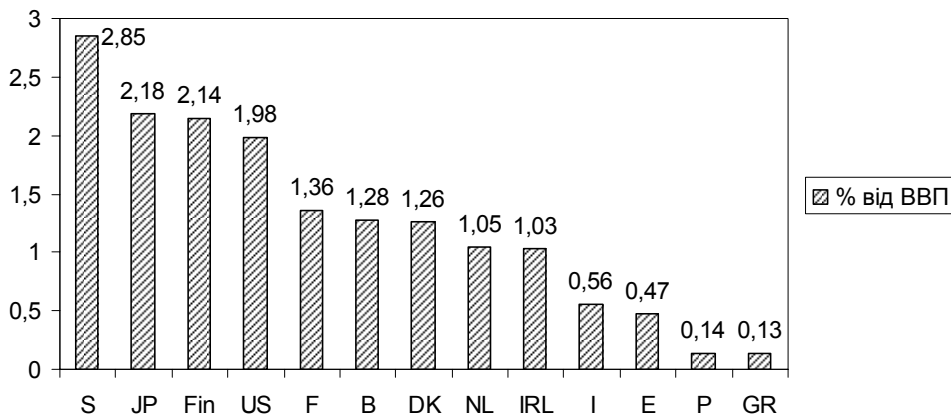
Крім того, застосування податкового кредиту за такою схемою має свої обмеження: на підприємстві врешті-решт (наприклад, унаслідок спаду ділової активності у країні) складеться така ситуація, коли воно не зможе або не схоче збільшувати витрати на інноваційну діяльність, отже, стимулюючі можливості цього виду податкового кредиту будуть вичерпані.

У деяких країнах одночасно застосовуються обидві схеми. Існує також і практика встановлення ліміту розміру списання податків за знижками на інноваційну діяльність.

Франція та Німеччина мають однаковий (вищий за середній серед країн ЄС) показник питомої ваги витрат на інноваційну діяльність у загальному обсязі виручки компаній. Однак у Франції податкові пільги застосовуються майже щодо всіх видів інноваційної діяльності, що традиційно підтримуються державою, а податкова система країни характеризується високою ставкою податку на прибуток корпорацій – 35%. У Німеччині відсутнє податкове стимулювання інноваційної діяльності. Система оподаткування у цій країні характеризується низькими податковими ставками та широкою податковою базою. Німецькі економісти вважають ефективнішим для підтримки інноваційної діяльності зниження податкових ставок для всіх компаній, а не запровадження податкових пільг. Доказом ефективності такої політики є високий рівень інноваційної активності у країні.

Спеціалісти більшості країн, де було запроваджено податкові пільги, в цілому позитивно оцінюють результати, оскільки вони забезпечують досягнення цілей, задля яких були запроваджені. Непрямим доказом цього є подовження строку чинності пільг, що запроваджувалися як тимчасові заходи.

Швеція, Японія та США випереджають більшість європейських партнерів (крім Люксембургу) за показником витрат компаній на дослідження і розвиток, що наведено на *рисунку* [3, с. 32]:

S – Швеція

B – Бельгія

E – Іспанія

JP – Японія

DK – Данія

P – Португалія

Fin – Фінляндія

NL – Нідерланди

GR – Греція

US – США

IRL – Ірландія

F – Франція

I – Італія

У країнах ЄС лідерами з витрат на інновації є Швеція, Данія, Фінляндія, Німеччина, Франція і Нідерланди, де рівень цих витрат становить 3.8–7 % від загального обсягу виробництва і продажу продукції.

В Ірландії ключову роль у стимулюванні використання інновацій відіграє податкова система. Економічна політика Ірландії акцентує увагу на розвитку високих технологій. Через це підприємства, які займаються інноваційною діяльністю, платять дуже низький прибутковий податок – 10 %. Інші фірми мають дворівневу податкову шкалу:

- 30 % для доходів до 50 тис. фунтів стерлінгів;
- 38 % для доходів понад 50 тис. фунтів стерлінгів.

Спеціальний податковий режим передбачений для підприємств, які займаються НДДКР. Такі фірми звільнені від податку з доходів від продажу патентів і ліцензій (роялті). Однак порівняно високо оподатковуються доходи від капітальних інвестицій. Базова ставка по доходах з капітальних інвестицій становить 30 %, а підвищена – від 35 % до 60 %. Базова ставка ПДВ в Ірландії – 21 %, існують також понижені ставки 0 %, 4 %, 12 % [4, с. 220].

За останні роки уряд Індії, з метою поживлення інвестицій в інновації, впровадив кілька змін у системі оподаткування. Однією з найважливіших змін було вилучення з прибуткового податку доходів з експорту програмного забезпечення, а також звільнення програмного забезпечення і пов'язаних послуг від податку на продаж. Інвестори, які створюють нові фірми в зонах вільної торгівлі, технологічних парках комп'ютерної техніки або технологічних парках програмного забезпечення, мають 10-річні "податкові канікули". Крім цього, експортери мають можливість зменшення податків від експортних доходів, 10-річні "податкові канікули", якщо 100 % продукції експортується або якщо підприємство діє у сфері експортної продукції.

У 1992 р. уряд Індії прийняв рішення про зменшення обмежень щодо функціонування позабіржового ринку, що сприяло створенню венчурних фондів і стимулювало приплив фінансових ресурсів з-за кордону. Венчурні фонди фінансують інноваційні підприємства в галузі високих технологій (переважно програмне забезпечення), застосовують різноманітні методи фінансування: позики, викуп частки акцій підприємства та ін. [4, с. 221].

В Японії завдання у сфері стимулювання інновацій і трансферу нових технологій розділені між владою і приватним сектором (відповідно, 20 і 80 %). Податкова система відіграє невелику роль у стимулюванні інноваційної діяльності. Однак під час податкової реформи проведено зменшення податкових ставок прибуткового податку з підприємств і податку з доходів фізичних осіб. Зокрема, максимальну ставку зменшено з 50 % до 37 %, також були знижені локальні

податки. Корпоративний податок знижений з 37 % до 30 %, а для малих і середніх підприємств – з 28 % до 22 %. Спеціальна ставка 27 % застосовується для підприємств, діяльність яких спрямована на реалізацію суспільних інтересів. Крім загального податку, корпорації платять локальний податок – 9.6 %, а малі та середні підприємства – 5 %.

Підприємства в усіх сферах господарювання фінансують НДДКР переважно (60–80 %) за допомогою власного капіталу. Важливою є роль кредитів у фінансуванні НДДКР (від 5 % до 30 %). Інші, менш ризиковані, види інвестицій в інноваційну діяльність до двох третин фінансуються за допомогою кредитів. Гранти відіграють невелику роль у фінансуванні досліджень на підприємствах (від 4 % до 11 % у різних групах підприємств) [4, с. 223].

В окремих країнах ЄС є певні особливості щодо застосування інструментів стимулювання інноваційної діяльності.

У Німеччині:

- 100 % витрат на ДІР припадає на виробничі витрати;
- пільговий режим амортизації: пропорційно, 30 % на рік для обладнання, що використовується для ДІР, 4 % – для будинків;
- пільгове оподаткування не застосовується;
- пільгове кредитування фірм, річний обсяг продажу яких не перевищує 150 млн євро, що здійснюють інвестиції у модернізацію підприємства, освоєння випуску інноваційної продукції, заходи щодо раціонального використання енергії тощо, у розмірі до 50 % власних інвестованих коштів;
- страхові компанії гарантують приватним банкам 80 % вартості позик на виконання ДІР;
- можливість перенесення пільг на майбутнє від 1 до 5 років;
- пільгове фінансування інноваційних фірм: цільові субсидії підприємствам, що освоюють нову технологію, до 500 тис. євро на строк до 3 років; оплата за рахунок державних коштів до 80 % витрат на технічну експертизу проектів, оцінку можливостей патентування результатів проведення ДІР; субсидії малим і середнім фірмам для придбання обладнання з метою економії витрат енергії, до 7.5 % вартості обладнання; дотації на підвищення кваліфікації науково-дослідного персоналу (не більше ніж 5 співробітників від кожної фірми на строк до 3 років); дотації малим підприємствам на придбання патентів, рухомого та нерухомого майна, що використовується для ДІР, у розмірі до 20 % його вартості, але у межах до 200 тис. євро; дотації малим і середнім фірмам на наукові дослідження або розроблення нової технології для виготовлення продукції у розмірі до 30 % їх вартості, але не більше 100 тис. євро на рік; дотації підприємствам із кількістю зайнятих до 1000 осіб на науково-дослідні роботи, що виконуються за їх замовленням у навчальних і науково-дослідних закладах, у розмірі до 50 % вартості робіт, але не більше 150 тис. євро [11, с. 39].

У Франції:

- 100 % витрат на ДІР припадають на виробничі витрати;
- пільговий режим амортизації: пропорційно за три роки (крім будинків), прискорена амортизація для обладнання, що використовується у ДІР;
- пільгове оподаткування: податок на прибуток компаній (фірм) зменшується на 50 % від суми приросту витрат на ДІР порівняно з минулим роком; для нових компаній (фірм) він сплачується за зниженою ставкою у розмірі 25 % протягом 3 років; пільги у податку на прибуток не можуть перевищувати 5.5 млн євро на рік;
- у податковому кредиті строк сплати платежів для нових компаній переноситься на наступний рік;
- можливість перенесення пільг на майбутнє від 1 до 3 років;
- пільгове фінансування інноваційних фірм: субсидії малим і середнім підприємствам у розмірі до 50 % витрат на наймання наукового персоналу, але не більше 25 тис. євро на рік, дотації організаціям, що проводять ДІР, у розмірі 50 % вартості робіт за замовленнями малих і середніх підприємств [11, с. 39].

Цікавим є досвід Росії щодо застосування інструментів стимулювання інноваційної діяльності:

- 100 % витрат на ДІР припадає на виробничі витрати;
- пільговий режим амортизації: рівномірний метод амортизації активної частини основних виробничих фондів у високотехнологічних галузях (за встановленим федеральними органами виконавчої влади переліком) із застосуванням збільшених до 2 разів норм амортизації; малим підприємствам додатково надано право у перший рік їх роботи нараховувати амортизацію до 50 % первісної вартості основних засобів, що мають строк служби понад 3 роки;
- пільгове оподаткування: академічні науково-дослідні організації та вищі навчальні заклади звільняються від податку на майно та земельного податку, інші науково-дослідні організації, якщо обсяг реалізації робіт за попередній рік становив не менше 70 %, звільняються від земельного податку та податку на майно, що становить їх науково-дослідну базу;
- інвестиційний податковий кредит для проведення ДІР, технічного переозброєння власного виробництва, інноваційної діяльності та впровадження інновацій у виробництво на строк від одного до п'яти років;
- уряд надає гарантії щодо реалізації інноваційних проектів, які забезпечують виготовлення конкурентоспроможної наукоємної продукції, в обсязі до 10 % витрат федерального бюджету;
- пільгове фінансування інноваційних фірм: фінансування через систему державних науково-технічних програм; зворотне та незво-

ротне фінансування малих інноваційних фірм на конкурсних засадах за рахунок коштів Фонду сприяння розвитку малих форм підприємств у інноваційній сфері, Російського фонду технологічного розвитку, Регіонального фонду науково-технічного розвитку Санкт-Петербурга; за рахунок коштів Ощадбанку Росії та ЄБРР надаються мікрокредити до 30 тис. доларів США на строк до одного року та малі кредити до 120 тис. доларів США на строк до двох років; органи державної влади зобов'язані розміщувати серед малих підприємств (у тому числі інноваційних) не менше 15 % від загального обсягу державного замовлення [11, с. 40].

Україна може забезпечити суттєвий поштовх у розвитку економіки завдяки дієвій співпраці дослідних інститутів, університетів і промисловості, ефективній системі освіти, зокрема професійної. Уряду України необхідно створити відповідні умови, в яких влада, органи місцевого самоврядування і приватний сектор можуть максимально використати всі можливості в проведенні досліджень і впровадженні інновацій, а також створити належні умови для функціонування інноваційних фірм. Доцільно використовувати позитивний досвід розвинених країн щодо застосування інструментів стимулювання інноваційної діяльності, зокрема із зарахування витрат на дослідження і розробки до виробничих витрат підприємств, встановлення спеціальних режимів амортизації, податкових пільг, застосування державних гарантій та пільгового кредитування інвестиційних проектів, формування фондів науково-технічного розвитку та ін. Однак заходи, що застосовуються в різних країнах, мають бути пристосовані до економіко-правових умов нашої країни. Необхідно підвищити роль технологічних парків, щоб вони стали потужними осередками стимулювання інноваційної діяльності та розвитку регіонів. Вони мають надавати відповідну допомогу підприємствам для проведення інноваційної діяльності (телекомунікаційні, фінансові, висококваліфіковану робочу силу).

Кожен орган самоврядування повинен, крім державних стимулів та інструментів підтримки, використовувати додаткові стимули для інноваційних підприємств. Наприклад, шляхом створення консультаційних пунктів, допомоги щодо знаходження висококваліфікованих працівників, надання приміщень в оренду за пільговими ставками тощо.

Для підвищення активності інноваційної діяльності в нашій країні конче потрібна розробка й впровадження цільової комплексної державної програми, в якій необхідно визначити форми і джерела фінансової підтримки здійснення наукових досліджень і розробок на державному і регіональному рівнях, а також їх використання підприємствами різних галузей. У програмі мають бути визначені більш

ефективні й сучасні моделі інноваційного розвитку на базі приватно-державного партнерства, зокрема спільне фінансування проектів при зосередженні управління їх реалізацією в руках бізнесу; децентралізація державної підтримки тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A new economy?: The changing role of innovation and information technology in growth // OECD, 91377. — 2000. — May 22.
2. Жилінська О. Проблеми фіскального стимулювання розвитку інноваційного підприємництва в Україні / О. Жилінська, Д. Чеберкус // Банківська справа. — 2005. — № 6 (66).
3. Голощапова О. Ринок інноваційних технологій в Україні: вивчення світового досвіду з метою його застосування у вітчизняних умовах / О. Голощапова // Економіст. — 2007. — № 2.
4. Зінько Н. Інструменти стимулювання інноваційної діяльності (на прикладі Індії, Ірландії, Сінгапуру, Фінляндії, Японії) / Н. Зінько // Регіональна економіка. — 2006. — № 4.
5. Чабан В. Г. Державне стимулювання інноваційного процесу: зарубіжний досвід / В. Г. Чабан // Формування ринкових відносин в Україні. — 2006. — № 5 (60).
6. Comission of the European Communities. More Research for Europe Towards 3 % of GDP . — Brussels [11.09.2002, COM (2002) 499 final].
7. Кушерець Д. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України // Економіка та держава. — 2005. — № 10.
8. Економіка і організація інноваційної діяльності : підручник / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін. ; під ред. М. П. Денисенка. — К. : ВД "Професіонал", 2004.
9. Чернова О. В. Податкове стимулювання інноваційної діяльності / О. В. Чернова // Економіка та держава. — 2007. — № 7.
10. Лютий С. В. Інноваційна діяльність та інвестування Європейським Союзом / С. В. Лютий // Держава та регіони. — 2006. — № 6. — (Серія: "Економіка та підприємництво").
11. Економіст. — 2005. — № 12.